№ 98 Յունիսի 12 (24) 1880 Յունիսի 12 (24) № 98

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլ, կէս տարվանը 6 ռուբլ
Առանձին համարները 5 կոպէկով։

Թիֆլիսում գրվում են միայն խմբագրատան մէջ։

Յասարաքաղաքացիք դիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ“

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզուով։

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կրօնական ազատութիւն։—Ներքին տեսութիւն։ Նամակ Ջալալ-Օղլուց։ Նամակ Խարբերդից։ Նամակ Խզմիրից։ Նամակ Խմբագրին։ Նամակ Խմբագրին։ Ներքին լուրեր։—Արտաքին տեսութիւն։ Թիւրքիա։ Ֆրանսիական դեսպանը Լոնդոնում։ Նամակ Գերմանիայից։—Մշակի հեռագիրներ։—Յայտարարութիւններ։

ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

Կրօնի և խղճի ազատութիւնը մարդկութեան ամենանուիրական սեփականութիւնից մինն է։ ազնիւ մարդիկ միշտ պահանջել և պաշտպանել են մարդուս այդ ամենասուրբ իրաւունքը, որ ոսկուց, պատից և կեանքից իսկ թանդ է։ Բայց մեր հայ ժողովրդի մէջ դեռ արծարծված չէ կրօնի ազատութեան խնդիրը. շատերի մտքում դեռ շատ այլասեռ գաղափարներ կան իրար հետ շփոթված այս մասին։

Մեզ կովկասեան հայերիս համար, այդ խնդրի մութ լինելը այնքան մեղադրելի չէ, որովհետև դա նոր է ծագում մեր մէջ, բայց աւելի զարմանալին դա է, որ կրօնական ազատութեան խնդիրը թիւրքաց հայերի մէջ, նոյն իսկ նրանց լուսաւորութեան մէջ, տասնապատիկ առաւել պղտոր և առաւել շփոթված է։

Թիֆլիսի «Մեղու Հայաստանի» լրագրի № 40 մէջ տպված առաջնորդող յօդուածը մի շատ յարմար պատկեր է այդ տեսակ պղտոր գաղափարների։ Այդ յօդուածը պարզ չէ խօսում այն պատճառով, որ նրան թը իր աչքի առջև պարզ և որոշ չէ։ Մէկ կողմից հաւանում է կրօնի և խղճի ազատութիւնը, իսկ միւս կողմից պաշտպանում է հալածողներին, և անողոքակի կերպով քաջալերում է աւետարանական և կաթոլիկ հայերի հալածիչներին, անուանելով նրանց արարքը «եկեղեցու իրաւունք իր հօտը պաշտպանելու օտարների յափշտակութիւնից, որ թոյլ չէ տալիս նրանց ազատ համարձակ մուտ գործելու իր փարախը և այնտեղից անմեղ գառներին փախցնելու»

Այս խնդրի մէջ պէտք է երկու բան իրար հետ չը շփոթել, որ արել է միշտ յօդուածը. այդ երկու բաներն են՝ խղճի ազատութիւնը և կրօնի ազատութիւնը։

Խղճի ազատութեան թշնամիներ հիմա լուսաւոր երկիրներում շատ քիչ կը գտնվին և այն քիչերն էլ միշտ ենթարկվում են հասարակութեան արհամարհանքին։ Երբ որ մի անձ կամ դիտմամբ, կամ անգիտակցաբար իր համոզումը, մանաւանդ կրօնական համոզումը յայտնում է, որ ընդունված, ընդհանուր կրօնի կամ դաւանութեան հակառակ է, կամ նրանից քիչ թէ շատ շեղվող է, և կառավարութեան կամ ժողովրդի կողմից այն անձը հալածանքին կամ պատժին չէ ենթարկվում,—ահա դա խղճի ազատութիւնն է։

Հատ ցաւալի է ասել, որ քրիստոնեայ ազգերը այս սուրբ սկզբունքը, որ նոյն իսկ աւետարանն է յարգում, միշտ չեն պահել, ինչպէս ցոյց է տալիս խնկվիզիցիան (հաւատաքննութիւնը) միջնի դարերում, հուգենոտների, մորավացի եղբայրների, կվէկերների և ուրիշ շատ խմբերի տխուր պատմութիւնը։ Փարիզի Բարթուղիմէոսի գիշերը, կամ արիւնի հարսանիք ասված քսամեակի դէպքը խղճի ազատութեան դէմ մեղանչելու մի նոզկալի օրինակն է։

Ռուսաստանի մէջ այս սկզբունքը, գոնէ de facto (իրապէս) գործադրվում է քրիստոնեայ դաւանութիւնների մէջ։ Այս վերջին ժամանակում Ռուսաստանի գիւղերում պատահել էին այնպիսի դէպքեր, որ գիւղի ժողովուրդը, մի քանի մոլեռանդների առաջնորդութեամբ այս կամ այն կրօնափոխին ծեծել, տանջել էր,—և կառավարութիւնը պատժեց այդ ինքնակոչ դատաւորներին։

Եթէ «Մեղուն» յարգում է հայերի այն իրաւունքը, որ նրանը կարող են թողնել լուսաւորչական եկեղեցին և աւետարանական կրօնը դաւանել, դա մի մեծ ազատամտութիւն չէ անում. արդէն օրէնքը յարգում է նրանց այդ իրաւունքը։

Սակայն բոլորովին ուրիշ բան է կրօնի ազատութիւնը։ Այդ խօսքով խնցվում է ոչ թէ կրօնական այլ և այլ գաղափարներ կազմելու և համոզումներ ունենալու իրաւունքը, այլ նախ և առաջ այն, որ ամէն մարդ ազատ լինի իր ներքին կրօնական համոզումներին արտաքին արարողական ձև ու կերպարանք տալու, այսինքն ուներենալու ազօթատեղի, պաշտօն, պաշտօնեայ, արարողութիւն, և այլն, առանց մի որ և է կողմից իր անձը, իր ունեցածը, կամ իր պատիւը վտանգին ենթարկելու։

Գալով այն կէտին թէ աւետարանականութիւնը ազգուրացութիւն է գործել տալիս,—դա ճշմարիտ չէ, դա երևակայութիւն և նախապաշարմունք է։ Եթէ «Մեղուն» պարզէ թէ ինչ է կազմում հայ ազգութեան տարրի գաղափարը, անշուշտ այդ էական տարրի մի խոշոր մասն էլ պիտի տեսնէր աւետարանականների մէջ։ Աւետարանականութիւնը, ինչպէս որ ասում է իր անունը, կրօն է, և ոչ թէ ազգութիւն, և նա կրօն է քարոզում, առանց որ և է ազգութեան դիպչելու։

Մենք տեսնում ենք Համխուս հայ աւետարանականների օրինակից, որ այնտեղի աւետարանական հայերը իրանց ազգութիւնը ուներենալու և դարգացներու համար լուսաւորչականներից պակաս չանք չեն անում։ Ոմանք շահախնդիրներ յաղողել են ազգի ընդհանրութիւնը համոզելու թէ հայութիւնը կը պահվի, կամ կը պաշտպանվի միայն այս և այն ձևով. մեր հակացողութեամբ դա սխալ է և որքան շուտ ազատվենք այդ սխալից, այնքան լաւ է։ Թիւրքիայում անգամ ամերիկացի միսիոնարների գործունէութիւնը ահագին դարկ տուեց ոչ միայն մեր աշխարհաբար գրականութեանը, այլ նոյն իսկ ազգային զգացումներին։ Լու հիմա ոչ թէ լուսաւորչական եկեղեցին է, այլ աւետարանական հայերն են, որոնք քիւրդերի մէջ յաջողութեամբ տարածում են քրիստոնէութիւնը, որ ի հարկէ յայտնի չէ «Մեղուին»։ Եթէ մի Դուայթ, կամ մի ուրիշ միսիոնար մեզ հայերիս մասին անենպատ, ստոյգ կամ անստոյգ, նոյն իսկ սուտ լուրեր է տարածել, կամ տարածում,—դա ոչինչ կապ չունի կրօնական ազատութեան հետ. այդ մասին այն անձն է միայն պատասխանատու։

Բայց թէ հայ աւետարանականները կայր չեն այդ օրինակ զեղծումների դէմ և թէ նրանք անինչ երևան են հանում ամերիկացի միսիոնարների սխալները,—այդ ինքն «Մեղուն» կարող է կարդալ «Մասիսի» վերջին համարներից մէկի մէջ տպված Պարտիզակից գրված նամակում։

Ա. Ամիրխանեանց

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՋԱԼԱԼ-ՕՂԼՈՒՑ

Մայիսի 1-ին

Թող ներէ ինձ ընթերցողը, որ ես այս անգամ թողած մեր գիւղի հազար ու մի տեսակ ցաւերը, թանգութիւնը, մանր մունր գողութիւնները, առուտուրի բոլորովին մեռած դրութիւնը, անսերմնացու երկրագործների լաց ու սուգը, դէպի վանի սոված ները մի քանի պարտների ունեցած անարդարութիւնը...և այլ շատ այսպիսի բաներ թողած, մի քանի խօսք պիտի ասեմ մեր դրացի զարաքիլիսեցիներին, որոնք միշտ օլիմպիական զագաթից են նայում մեզ՝ Ջալալ-օղլեցիներիս վրա և ամէն դէպքում մեզ վրա, մեր արածների վրա ծիծաղում,—Զարաքիլիսի թրթռիկները, ինչպէս երևում է, միայն իրանց գիւղի լաւ կողմերի վրա են խօսում, իսկ խոշոր պակասութիւնները ծածկում են։ Ամէն ժամանակ Ջալալ-օղլեցին Զարաքիլիսում է լինում, իսկ զարաքիլիսեցին Ջալալ-Օղլում և փոխադարձաբար մէկը միւսի պակասութիւնները էլ գիտենք, արժանաւորութիւններն էլ։—Էլ չերկարացնենք, ասենք, ինչ որ ասելու ենք։

Զարաքիլիսեցի երկու քահանայացու պարապվում են անպատճառ ձեռնադրվել։ Այս պատճառով ժողովուրդը երկու միմեանց հակառակ կուսակցութեան է բաժանված։ Քահանայացուներից մէկին է տիրացու (տիրացու ասելու էլ արժանի չէ) Յովհաննէս Մխիթարեանցը, որ չը գիտեմ որ տգէտ տիրացուի մօտ սարմոս, ժամագիրք կարդացել է։ Քանի տարի էր այս տիրացուն ուսանում գիւմրեցու հետ խաչապանութեամբ էր պարապում, մինչև անցեալ տարի էլ վաճառում էր դուքանում օղի, գինի և այլ այսպիսի համաստ բաներ, մի և նոյն ժամանակ մասնաճառութիւն էր առնում։ Այժմ այդ տգէտ, խաչապան, մսագործ, գինեվաճառ տիրացուն առանց ամաչելու յանդգնում է բազմել քահանայական սեղանի վրա և այն մսագործ, օղիստ ձեռքերով սուրբ սկիհին մօտենալ։ Լս այդ տիրացուի տեղ սարսափում եմ, թէ նա ինչպէս չը պիտի զարհուրի, իր այդ ձեռքը սուրբ սկիհի մէջ կոխել։

Ով է մեղաւոր։ Ի հարկէ նրանք, որոնք որ այսօր իրանց բանն ու գործը թողած, ամէն ծիգ

թափում են որ անպատճառ այս տիրացուն ձեռնադրել տան։ Ո՞վքեր են այդ օգնականները։ Ե՞րբ մարդ, միայն երեք մարդ, որոնք հասարակութեան իսկական համոզմունքը մեզնում են իրանց ազդեցութեամբ և քաջ են տալիս իրանց ետևից։ Ժողովուրդը մինչև նայում է իրանց կառավարչի ձեռքը և մանանան աչքի առաջ առնելով նրա ոյժը և զօրութիւնը։

Երկրորդ քահանայացուն է պ. Աստուածատուր Խանզադեանց, որ աւարտել է Թիֆլիսի Ներսէսեան դպրոցում և չարունակ պարապել է ուսուցչութեամբ։ Սորա մասին երկար խօսելս աւելորդ է, ամենքն էլ ճանաչում են սրան։ Նոյն իսկ սիրնոգականներից չատերը գիտեն և ծանօթ են։ Միայն կոյրերը, բթամտները, կրքոտները չեն կարողանում այս երկու քահանայացուների զանազանութիւնը և արժանաւորութիւնը նկատել։ «Վա՛յ, մեր խօսքը կատարվի՞ ոչ, մեր անունը կոտրի՞. խալիը մեզ վրա ծիծաղեն, թէ կարացին ոչ մի բան էլ է գլուխ հանել, բա, մենք մեր գլխի փարփալա չունենք, թասիպ չունենք, ամոթ մի մեզ...»։ Ա՛ռ թէ ինչի են պատերազմում ՀՅմարտութեան դէմ։ Ես ինքդիդ նամակս խորհուրդ եմ տալիս տիրացու Ցոլմանդէսի պաշտպաններին՝ թողնել անձնական կրքերը, և հասկանալ որ իրանց ընտրած տիրացու խաչապանը ամենևին արժանի չէ քահանայութեան և չատ ստոր է կանգնած Ա. Խանզադեանցից։—Ցաւում եմ ձեզ վրա, պ. պ. զարաքիլիսեցիք, որ այս ամենապարզ հարցը չէք հասկանում կամ չէք կամենում հասկանալ։—Էլ միւս անգամ Ջալալ-օղլեցիներիս վրա չը ծիծաղէք։ Այժմ բոլոր փամբակեցիք ծիծաղում են ձեր հիւանդագա հասկացողութեան վրա։

Ա՛ռ այժմ այսքան։

Մեր գիւղի երկանա զարոցները վատ չեն, միայն չեմ կարծում թէ արդիւնք երևայ, որովհետև մէկ առաջուն մի քանի անգամ փոխվում է մէկ վարժապետից դէպի միւսը։ Եթէ նամակս չերկարէր, մի քանի կարևոր տեղեկութիւններ էլ մեր գիւղից կը հաղորդէի։

Ջալալ-օղլեցի

ՆԱՄԱԿ ԽԱՆԹԱՆԴԻՑ

—

31 մայիսի

Շուշուց եօթը վերստ հեռաւորութեամբ դէպի հիւսիս գտանվում է Խանքանդին, որ պատկանում է Մխտարովների խանին և 1848 թուից տէրութեան կապալով տուած է զօրանոցի համար։ Այստեղ այժմ բնակվում են ախալցխեան զունդը և տեղական կազակների բատարիան։ Բացի զօրքերից այստեղ բնակվում են 70—100 տուն հայ, 50 տուն թիւրք և 20 տուն ռուս. այստեղ նոյնպէս բնակվում են Ներքի-Շէն գիւղի բնակիչների մի մասը, որոնք չը կարողանալով իրենց կամակոր բէկի հարստահարութիւնը դիմանալ, մի քանի տարի սրանից առաջ գաղթեցին այնտեղից և թողեցին իրենց գիւղը աւերակ։ Խանքանդուց երեք չորս վերստ հեռաւորութեամբ գտանվում են՝ Կրկիան գիւղը 500 հայ բնակիչներով խնամախ 400 բն. Բալուշա 800 բն. և խալիփալու ու փաչլու գիւղերը։

Զը մարիկ տուած, որ Շուշու և Խանքանդու մէջ տարածութիւնը չատ աննշան է (ընդ ամենը եօթ վերստ) բայց այնու ամենայնիւ կլիմայի մէջ մեծ զանազանութիւն կայ։ Այստեղ եղանակը տաք է լինում և օդը աւելի չոր քան Շուշում։ Շուշուց այստեղ գաղթում են այն ընտանիքները, որոնք կրծքացաւ ունեն։ Ցների մեծ մասը փայտաչէն են, բայց աւելի գեղեցիկ և յարմար քան Շուշու մեծ մեծ և բարձր ամրոցները. փողոցները լայն են և ուղիղ, կայ մի մեծ և գեղեցիկ հասարակական պարկ։ Շինվում է հայոց եկեղեցի, որը զուցէ այս տարի վերջանայ։ Բացի այս Խանքանդին ունի մի մտական թատրոնական բեմ, ուր յաճախ յաճախ լինում են ներկայացումներ ռուս լեզուով, մի գրադարան, ուր զբաղդարար մի հայերէն թերթ չը տեսայ, թէև անգամների մէջ կան 5-8 օֆիցերներ և մի քանի հայ ընտանիք, մի կլուբ, ուր ամեն յարաթ լինում են ընտանեկան երեկոներ և պարահանդէսներ, կայ մի թել մանելու գործարան, ուր հարիւրաւոր կանայք և աղջկերք աշխատում են, գտանվում է դղեակի հաշտարար դատարանը և այլ հասարակական հիմնարկութիւններ, բացի ուսումնարանից, որի մեծ կարօտութիւն կայ, սրա վրա դարձնում ենք պ. Թեմական տեսչի ուշադրութիւնը և խորհուրդ կը տայինք հէնց առաջիկայ տարվանից աշխատել և բանալ այստեղ մի ծխական դպրոց, ուր կարող են սովորել ոչ միայն խանքանդու, այլ և չրջակայ գիւղերի երեխաներն էլ։

Զը մարիկ տուած այստեղի բնական և արհեստական գեղեցկութեան ու զուարճութեանց վրա, սակայն մի տասը օր ես այստեղ բնակվելով և բաւականին ծանօթանալով հասարակութեան հետ հասայ այն եզրակացութեան, որ այստեղի հասարակութիւնը աւելի պարապված է չէնին, անպէտք և աննպատակ գործերով։ Թղթախաղ այս գիւղեցիկ գիւղաքաղաքի մէջ մեծ ընդունելութիւն էր գտել, բասրասանքը նոյնպէս պակաս պատուաւոր տեղը չէր բռնում։ Այստեղացիների լեզուից ամեն օր միայն նախընթաց օրվայ թղթախաղի անցքը և սատիկ բասրասանքի ու հայհոյանքի պատմութիւններ էք միայն լսում. բայց այնու ամենայնիւ այստեղ կեանքը աւելի ուրախ է, ազատ է և հասարակութիւնը աւելի եւրոպական ձևով է ապրում, քան Շուշումի։

Ուրան ես տեղեկացայ արժանահաւատ աղբիւրներից, այս տարվայ թանգութիւնը Խանքանդուն այնքան չէր զգացել դրան մի մանաւոր անարիւ մարդու ճարպիկութիւն։ Ինչպէս ասում են, այս անխղճմտանք անձնաւորութիւնը օգուտ քաղելով պատահած, բայց ինքն էլ չը երազած հանգամանքից, սկսել է հարստահարել ամբողջ դղեակի աղքատ դասակարգին։ Այս պարոնը չը գիտեմ ինչ կերպ կարողացել է մօտ ծանօթութիւն և մինչև անգամ իրրև հարազատ բարեկամութիւն սկսել այնտեղի գնդապետի հետ և նրա բարեկամութիւնը ապիթ բերելով, պարծենում է իր ընկերակից հասարակ ժողովրդեան առաջ ու նրանց հարստահարելով իր ցանկացածը անում։ Այժմ որքան հաստատ փաստերից տեղեկացայ, այս գիւղաքաղաքի դեղը կատարեալ այդ ապերասի ձեռքն է գտնվում։ Գնդապետին իր գործից չիներով, նրա անունով ինչ անազնիւութիւններ և մինչև անգամ ընբարոյականութիւններ կարողանում է, չէ խնայում թաթել խեղճ հասարակութեան գլխին։ Հարկաւոր եմ համարում առաջ բերել մի քանի փաստեր, քաջայայս լինելով, որ դղեակի պ. գնդապետը զոնէ այսուհետև ուշք կը դարձնէ յիշեալ անձի գործողութիւնների վրա։

Օրինակի համար, այդ պարոնը գնդապետի անունով վերցնում է մի հացավաճառից կաշառք և իրաւունք տալիս, որ ամբողջ դղեակի մէջ միայն նա հաց ծախի. միւսին իրաւունք է տալիս, որ միայն նա միս ծախի և այլն և այլն, ու այսպէս մի հացավաճառ, մի միս ծախող լինելով, գները սաստիկ բարձրանում են, հասարակութիւնը հարստահարվում է ու ճարահատեալ մէկին մէկ աւել գներով իր օրվայ հացը մատակարարում։ Թել մանելու գործարանին ջուր չէ տալիս, ամբողջ օրերով գործարանը թողում է փակ ու հարիւրաւոր աղքատները զրկում իրենց մի քանի օրվայ աշխատանքից մինչև իր ցանկացածը չէ ստանում։ Անցեալ ձմեռը գնդապետի անունով, ասում են, հրամայել էր մի քանի հայ և թիւրք ընտանիքների, որոնք զուցէ տասը քսան տարի է անընդհատ բընակվում են խանքանդում, որ չուտով այստեղից գաղթեն, բայց չնորհիւ կաշառքի մի քանի ամիս լռում է ու մէկ էլ հիմա նորից սկսում է խեղճ անպաշտպաններին չարչարել ու հրամայել, որ դարձեալ գաղթեն։ Ցանկալի էր իմանալ, արդեօք այդպիսի իրաւունք տուած է այս պարոնին, թէ ոչ և կամ արդեօք սորա արարմունքը յայտնի է այս դղեակի ոստիկանութեանը կամ գնդապետին։ Կարծեմ կառավարութիւն թոյլատրութեամբ պիտի այստեղ բնակված լինեն, ուրեմն ինչու մի անհատ պիտի կարողանայ ինքնագլուխ իշխել ամբողջ հասարակութեան վրա։ Ինչու մի մանաւոր մարդ դղեակի կառավարչին իր գործից չինելով նրա անունով պիտի հարստահարի հասարակութիւնը և իր գրպանը լցնի։

Արցախեցի

ՆԱՄԱԿ ԻԳԴԻՐԻՑ

—

29 ապրիլի

«Մշակի» 48 համարում կարդացի երեք ստորագրութեամբ մի նամակ Իգդիրից, որի մէջ պ. պ. նամակագիրը, դատափետելով Երևանի թեմական տեսչի օգնական պ. Պ. Պերճ Պաչուեանցին, ասում է և մինչի այլոց. «Մինչև այժմ պարոնը ոչ մի տեղ չէ գնացել և այն։

Թէ պ. Պաչուեանցը իր մեծ ժողովրդասիրութեամբ և ազգային կեանքի ծանօթութեամբ որչափ յարմարաւոր է իր ստանձնած ծառայը պաշտօնին, և թէ իր պաշտօնավարութեան սկսած օրից ցայսօր որչափ ընդարձակ է եղել նորա գործունէութեան չրջանը, այդ եթէ յայտնի չէ երեք ստորագնիչին, սակայն քաջ յայտնի է Երևանի թեմի այն բոլոր քաղաքներին, որոնց այցելել է պ. Պաչուեանցը իր պաշտօնով ոմանց մէկ, իսկ ոմանց երկու անգամ։

Պ. Պաչուեանցի երկու անգամ այցելած գաւառներից մէկն է նաև Լուսիվանը գաւառը։ Պարոնը առաջին անգամ եկել է Իգդիր անցեալ 1879 թուի Նոյեմբերի 16-ին, ուր մնացել է 10 օր, և այդ միջոցում նա այցելել է մերձակայ գիւղերից օրական մի երկուսն և գործերն աւարտելուց յետոյ, ուղևորվել է դէպի մուս գիւղերը. իսկ երկրորդ անգամ եկել է Իգդիր ներկայ ամի մարտ 16-ին և մնացել է երեք օր, և դարձեալ մի և նոյն ձևով այցելելով գաւառի գրեթէ բոլոր գիւղերը, վերադարձել է Երևան։

Այս այսպէս լինելուց յետոյ ինձ չատ զարմացնում է այն երևոյթը թէ ինչպէս է պատահում, որ երեք ստորագնիչը միչտ Երևանում իր աչքի առջև է տեսնում պ. Պաչուեանցին, երբ վերջինս թեմի հարիւրաւոր վերստ հեռու քաղաքներում և գիւղերումն է գտանվում. երևի երեք ստորագնիչի աչքերը Հերչեան հեռադիտակի տեղ են ծառայում նորան։

Դ. Քալանթարեանց

ՆԱՄԱԿ ԹՄՐԱԳՐԻՑ

—

Դաւրէժ, 26 ապրիլի

Անցեալ չարաթ ես ձեզ ուղարկել եմ 41 ռուբլի յոգուտ Վասպուրականի, որ հաւաքված էր մեր ուսումնարաններից, այսօր էլ ներկայ նամակիս հետ ուղարկում եմ 15 ռուբլի թղթադրամ, որոնք հաւաքած են մեր քաղաքի Լիլիավա թաղի արական և իգական սեռի զարդոցների երկսեռ աշակերտներից, որ նուիրում են վանայ սովատանջ ազգայիներին, խնդրելով որ ինչպէս առաջին փաստուին ուղարկած 41 ռուբլին, նոյնպէս և այս 15 ռուբլին հասուցանէք ուր հարկն է։ Անուանիկ նուիրատուների ցուցակը։

Արզար Տէր-Եսայեան 2 դրամ, Մովսէս Աղաչեան 2 ղ., Մամիկոն Տէր-Զաքարեանց 4 ղ., Խաչատուրեան 2 ղ., Մարտիրոս Արթամեան 3 ղ., Աէքսան Սարգսեան 2 ղ., Աէքսան Մելքումեան 2 ղ., Աղայան Կարապետեան 2 ղ., Աղայան Մարգարեան 2 ղ., Շմաւոն Գրիգորեան 2 ղ., Մի անյայտ 1 ղ. 15 չահի, Հայրապետ Արզումանեան 1 ղ., Աէքսան Մարգարեան 1 ղ., Պօղոս Թադէոսեան 1 ղ., Մինասյան Յարութիւնեան 1 ղ., Պետրոս Աղամեան 1 ղ., Սեդրակ Բաղդասարեան 1 ղ., Աթանաս Սարգսեան 1 ղ., Հաւարձում Բալայեան 1 ղ., Դաւիթ Մնացականեան 13 չահի, Արզար Անդրէասեան 13 չ., Գասպար Մնացականեան 7 չ., Դաւիթ Սաւադեան 10 չ., Ստեփան Յակոբեան 7 չ., Անդրէաս Մելքումեան 10 չ., Աղայան Թոխմաչեան 4 չ., Փիլոսոս Պողոսեան 6½ չ., որոց գումարն է 36 ղ. 5½ չահի։ Օրիորդաց զարդոցի աշակերտուհիներից—կատարեալ Ղազարեան 2 ղ., Անուշկա Բալասանեան 1 ղ. 10 չ., Նուշան Բուռադեան 10 չ., Սոնա Բալասան 13 չ., Գայանէ Սարգսեան 13 չ., Յաւանիր Հայրապետեան 13 չ., Վարդանուշ Թադէոսեան 10 չ., Նազլու Մկրտչեան 10 չ., Մարգարիտ Մելքոնեան 10 չ., Մաքինա Ջանանեան 10 չ., գումարն է 7 ղ. և 19 չահի, վերի գումարի հետ միասին դառնում է 44 ղ. և 4½ չահի, որը ռուսաց թղթադրամի վերածելով, լինում է ճիշդ 15 ռուբլի։ Այս 15 ռուբլին ներփակած եմ նամակիս մէջ։

Արմենակ

ՆԱՄԱԿ ԹՄՐԱԳՐԻՑ

—

Թիֆլիս, 2 յունիսի

Կարդալով ձեր լրագրի մէջ մեր Հայաստանի սովալուկ հայ եղբայրների և քոյրերի դրութեան նկարագրութիւնը, հաւաքեցի այս փոքրիկ գումարը. նուիրատուաց ցուցակը խնդրում տպել ձեր պատուական լրագրի մէջ և հասցնել ուր հարկն է։

Գէորգ Սուքիասեանց 5 ր., Հ Սոկոլովսկի 1 ր., Ստեփան Գիւնդաղարեանց 1 ր., Բաղդասար Լուսաբարեանց 1 ր., Աղեքսանդրա 1 ր., մի ոմն 1 ր., Արշակ Տէր-Ղևոնդեանց 3 ր., Միրզայ Բաբայեանց 20 կ., Ֆեդոտ Վլադիմիրով 2 ր., Սերգէ Աւաքելով 1 ր., Նեստոր Ինոսարիձե 1 ր., Տ. Բաղդասարով 1 ր., Աէքսան Հախնազարեանց 2 ր., Խան Կակալով 1 ր., Սարգիս Խաչատրեան 1 ր., Ստեփան Մուսարիձէ 1 ր., Թէչո Հայրապետեանց 2 ր., Մինաս Տէր-Յովհաննէսեանց 1 ր., Սօսիկ Մայսուրաձէ 5 ր.։ Ընդամենը 31 ր. 20 կ.։

Գէորգ Սուքիասեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

Ֆրանսիական նոր հիւպատոս պ. Շարլ Դը-Կուտուլի արդէն հասել է Թիֆլիս և ընդունել է իր պաշտօնը։

—

Ստացանք այս օրերս մի զարմանալի զրքոյկ ՄՕՍԿՎԱՅԻՑ. դա ոտանաւորների ժողովածու է հետևեալ վերնագրով «Գոն-Ղիմանուելի բանաստեղծութիւններից մի քանի ոտանաւորներ։» Մենք հայոց չատ բանաստեղծութիւններ ենք տեսել մեր կեանքում, բայց այդ տեսակները դեռ երբէք տեսած չենք. ոչ միայն կայ նրանց մէջ, ոչ էլ ոչի գեղեցկութիւն։ Մի խակ, անմիտ գրականական ստեղծագործութիւն, լի ուղղագրական, լեզվական և տպագրական սխալներով։ Ոտանաւորներից ոմանք այն տեսակ են, որ եթէ գլխով պատին էլ տայ ընթերցողը, դարձեալ ոչինչ չի հասկանայ թէ ինչ է կամենում ասել հեղինակը, որ իրան պ օ է տ է անուանում։ Ափսոս թուղթ և տպագրական աշխատանք....

—

ՎԱՂԱՐՇԱՊԱՏԻՑ գրում են. ճեմարանի հարցաքննութիւնները սկսվել են. վեցերորդ դասատուից աւարտող աշակերտներին բոլորովին պէտք է արձակեն վկայականներ տալով. ճեմարանի կառուցումը դադարեցրած է. ասում են, կրկին պիտի նուիրատուութիւնը հաւաքեն այդ չինութեան անունով։ Այս օրերումս եպիսկոպոսների ձեռնադրութիւն կը լինի. տեղայիններից յայտնի չէ ումը կը ձեռնադրեն, բայց Ցանկասանից մի վարդապետ եկել է, երկու ուրիշն էլ սպասում են։

—

ՍԱԼՄԱՍՏԻՑ պ. Բաղալ Արզումանեանը գրում է. յոգուտ Աղբակայ գաղթականների պ. պ. Տէր-Միքէլեան եղբայրների նուիրած, և «Մշակի» խմբագրատան միջոցով ուղարկված 50 ռուբլին ըստացել է և բաժանել աղքատներին։ Այդ գաղթականները այժմ սկսել են վերադառնալ դէպի իրանց հայրենիքը։

—

Ս. Պետերբուրգի «St. Petersburger Herold» գերմանական լրագրի մէջ տպվեցաւ Թիֆլիսից մի թղթակցութիւն ցէնզուրական մասնաժողովի դատի մասին «Մշակի» խմբագիր Գրիգոր Աբծրունու դէմ, որ քննվեցաւ Թիֆլիսի նահանգական դատարանում մայիսի 22-ին։ Թղթակիցը հարիւր տալով ամբողջ դատի մասին, ասում է իր կողմից. «Այդ դատը, աւելի լաւ քան մի որ և է նկարագրութիւն լույս է ցցում այն հանգամանքների վրա, որոնց մէջ գտնվում է գաւառական մամուլը, հանգամանքներ, որոնք չատ հեռու են գաւառական մըտաւոր կեանքի զարգացնելուն նպաստելուց, և այդ պատճառով ցանկալի է որ գրած գրվեն որ և է միջոցներ այդ հանգամանքները կանոնաւորելու նպատակով։»

—

Ս. Պետերբուրգի գերմանական «St. Petersb. Herold» լրագիրը արտատպել է «Մշակից» մի աւետարանական գրած նամակը Աէքսանդրապոլից, նոյնպէս և մեր առաջնորդող յոդուածը բողոքականների վերաբերութեամբ «Գոնէ այժմ ամաչէք» վերնագրով։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ

—

Լօնդոնից հեռագրում են «Temps» ֆրանսիական լրագրին հետևեալը։

Կարծում են որ Գլադստոն անելու է այս օրերս մի նշանաւոր յայտնութիւն Համայնքների ժողովի մէջ արևելեան խնդրի վերաբերութեամբ։ Անգլիական այժմեան վիճա-